

Ari-Pekka Lahti

ÁILLOHAŠ

...< AURINGON POIKA >...

...< BEAIVVI BÁRDNI >...

...< SON OF THE SUN >...

eanan
lea earálágan
go das leat orron
vánddardan

bivastuvvan
šuvččagan

oaidnán beaivvi
luoitime loktaneame
láhppome ihtime

eanan lea earálágan
go diehtá
dáppe
máttut
máddagat

the land
is different
when you have lived there
wandered

sweated
frozen

seen the sun
set rise
disappear return

the land is different
when you know
here are
roots
ancestors

Beaivi, áhččázan 1988

The Sun, My Father 1997

Jorgalan/Translated by Harald Gaski, Lars

Norsdtröm, Ralph Salisbury

maa
on erilainen
kun sillä on asunut
vaeltanut

hikoillut
palelluttanut

nähty päivä
laskevan nousevan
katoavan ilmestyvän

maa on erilainen
kun tietää
täällä
juuret
tyvet

Nils-Aslak Valkeapää: *Aurinko, isäni*

Suomentanut Pekka Sammallahti

DAT 1992

Ari-Pekka Lahti

ÁILLOHAŠ

••• AURINGON POIKA •••

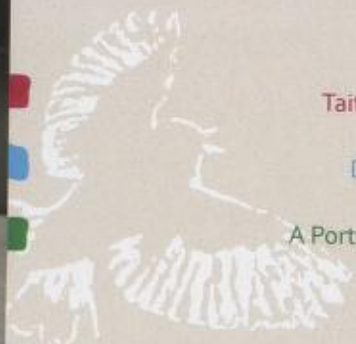
••• BEAIVVI BÁRDNI •••

••• SON OF THE SUN •••

Taiteilijakuva Nils-Aslak Valkeapäästä

Dáiddárgovádus Áillohačča birra

A Portrait of the Artist Nils-Aslak Valkeapää

TYÖRYHMÄ ENSEMBLE

Ingor Ántte Áilu Gaup
Jarkko Lahti
Mary Sarre
Tiina Weckström

OHJAUS BAGADALLI DIRECTOR ▪ Ari-Pekka Lahti ja/and Hanna Brotherus
LAVASTUS LÁVDEHÁBMEN STAGE DESIGN ▪ Katri Rentto
PUVUT BIVTTASHÁBMEN COSTUMES ▪ Berit Marit Hætta
MUSIIKKI MUSIHKKA MUSIC ▪ Tuomas Rounakari
KOREOGRAFIA LIHKADANHÁBMEN CHOREOGRAPHY ▪ Hanna Brotherus
VALOSUUNNITTELU, ÄÄNIMESTARI ČUOVGAHÁBMEN, JIETNA RÁÐÐEADDI LIGHTING DESIGN, SOUND SUPERVISOR ▪ Harri Kejonen
KIRJALLINEN AVUSTAJA GIEHTAČÁLUS VEAHKKI LITERARY ASSISTANT ▪ Jarkko Lahti
JOIKUJEN HARJOITTAMINEN JUOIGANNEAVVU TRAINING OF YOIK ▪ Áilloš
SAAMENKIELINEN KÄÄNNÖS SÁMÁS SÁMI TRANSLATION ▪ Niillas Holmberg
NORJANKIELINEN KÄÄNNÖS DÁROGILLII NORWEGIAN TRANSLATION ▪ Rawdna Carita Eira, Niko Valkeapää
ENGLANNINKIELINEN KÄÄNNÖS EANGALASGILLII ENGLISH TRANSLATION ▪ Conrad Jackson
TEKSTITYYS TEAKSTA SURTITLES ▪ Olav Johan Eira
KÄSIOHJELMAN TOIMITUS PROGRAMMA PROGRAMME ▪ Aina Bergroth
KÄSIOHJELMAN GRAAFINEN SUUNNITTELU PROGRAMMA HÁBMEJEADDJI PROGRAMME DESIGN ▪ Krista Mäkinen
PIIRROKSET SÁRGOMAT DRAWINGS ▪ Nils-Aslak Valkeapää
VALOKUVAUS GOVVEN PHOTOGRAPHY ▪ Nico Backström
OMPELIJAT GOARRUT SEAMSTRESSES ▪ Ann Majbritt Eriksen, Biret Rávdná Länsman

"I have never written with a view to translation, and some of what I write is intended primarily to be read only by Sámi."

Nils-Aslak Valkeapää

YHTEISTYÖSSÄ OVTTASBARGU GASKKAL IN CO-OPERATION:

Beaivváš Sami Našunálateáhter, Ruska Ensemble ja/and Suomen Kansallisteatteri

KANTAESITYS 6.2.2014 OMAPOHJASSA

ÁLGOČÁJÁLMAS: SUOMA NAŠUNÁLATEÁHTER, OMAPOHJA 6.2.2014

WORLD PREMIERE: FINNISH NATIONAL THEATRE, OMAPOHJA 6.2.2014

ESITYKSEN KESTO ČÁJÁLMAS BISTÁ DURATION 1 h 40 min

ESITYKSEN KESTO MÁTKI TOUR

Tuottaja/Buvttadeaddji/Producer, Beaivváš Leif Isak Nilut, Ruska Ensemble Kaisa Karkkonen
Käsiohjelman sovitus/Prográmmaheiveheapmi/Programme adaptation: Aslak Mikal Mienna
Käsiohjelman kielikonsulentit/Giellabargu prográmmas/Programme language consultants:
Britt Inga M. Vars, Rawdna Carita Eira, Haukur J. Gunnarsson

ESITYSOIKEUDET ČÁJÁLMASRIEVTTIT PERFORMING RIGHTS Nordic Drama Corner

Näytelmä sisältää kaksi lainausta Nils-Aslak Valkeapään runokokoelmasta/

Čájálmahas geavahuvvojit 2 sitáhta dán Áillohaš diktačoakkáldagas/

In the performance two lines from this Nils-Aslak Valkeapää poetry collection is used:

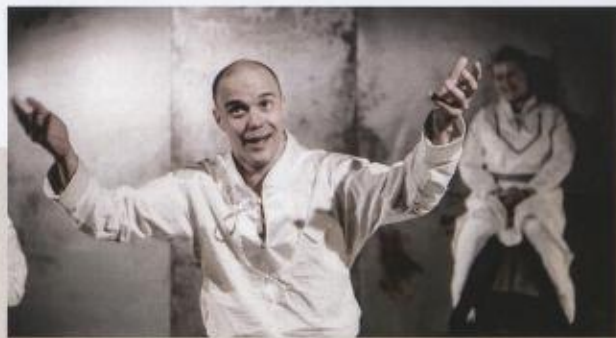
Ruoktu váimmus (1985).

KIITOS GIITOSAT THANK YOU Marjut Aikio, Matti Aikio, Svein Egil Oskal, Juhani Savolainen,

Juha Järvinen, Jäänreunan kansat, Suomen Kulttuurirahasto Koneen säätiö

KANSALLISTEATTERI

TERVEHDYS NÄYTELMÄKIRJAILIJALTA JA OHJAAJILTA

Miksi kirjoitin näytelmän Nils-Aslak Valkeapästä?

Maailma yksipuolistuu kovaa vauhtia. Sanat tehokkuus, kasvu ja kilpailukyky ohjaavat kamppailua kohti parempaa huomista. Silti luonnonvat hupenevat ja ympäristöongelmat muuttuvat uhkaavammiksi. Toimintatavat ja ajatusmallit pitäisi päivittää pian.

Nils-Aslak Valkeapää omisti elämänsä luonnon kauneudelle ja perinteisen elämäntavan puolesta puhumiselle. Taiteensa avulla hän kamppaili kansansa identiteetin puolesta. Kansan, joka ajettiin kerran pois kodeistaan ja joka pakotettiin oppimaan uudet tavat ja uusi kulttuuri.

Se kiinnosti minua. Halusin kirjoittaa näytelmän ihmisestä, joka pysyy uskollisena sydämellensä vastoinkäy-

misistä ja ennakkoluuloista huolimatta.

Ari-Pekka Lahti

Mitä tapahtuu kun kirjallisverbaalinen mies ja fyysisvisuaalinen nainen viedään tarpeeksi pohjoiseen?

Syntyy yhteistä ohjausta, yhteistä ohjautumista, hulluutta ja viisautta. Ja parhaimmillaan tuore näkökulma.

Saamen kansallissankarin erityislaatuisten elämäntyön kuvaus helpotukseksi kaikille heille, jotka janoavat taiteilijoiksi.

Hanna Brotherus

DEARVVAHUS ČAJÁLMASČÁLLIS JA BAGADALLIIN

Manin čállen čájálmasa Nils-Aslak Valkeapää birra?

Máilbmi nuppástuvvá jođánit ovttabealagin. Sánit beaktilvuohta, stuorrun ja gilvohallannákca stivrejit rahčama buoret ihtáža guvlu. Danin luondduriggodat geahppánit ja birasválttisvođat áitigohtet. Doaibmavugiid ja jurddašanmálliid galggašii divvut áiggi dássái hoahpus.

Nils-Aslak Valkeapää oamastii eallimis luonddu čábbodahkii ja árbevirolaš eallinvuogi birra hállamii. Dáidagiinnis son dáistalii álbmogis identitehta bealis. Álbmoga, mii vuodjeluvvui oktii eret ruovttustis ja mii bággejuvvui oahppat ođđa vieruid ja kultuvrra.

Dat geasuhii mu. Háliidin čállit čájálmasa olbmo birra, gii bissu oskkáldassan váibmosis beroškeahtá

vuostegiedageavvamiin ja ovdagáttuin.

Ari-Pekka Lahti

**Mii dáhpáhuvvá go litterára-
verbálalaš almmái ja fysalaš-visuálalaš
nisu dolvojuvvoba doarvái davás?**

Das rieggáda oktasaš bagadallan,
oktasaš guorraseapmi, jallodat ja
viisodat. Ja go bures manná, de ođđa
geahččanguovlu.

Geahččanguovlu Sámi álbmotsággára
sierralágan eallinbargui veahkkín
sidjiide, geain lea dáhttu šaddat
dáiddárin.

Hanna Brotherus

FROM THE WRITER AND DIRECTORS

**Why did I write a play about
Nils-Aslak Valkeapää?**

The world is becoming more uniform by
the minute. Efficiency, growth and com-
petitiveness are the catchwords leading
the struggle towards a brighter tomorrow.
Meanwhile our natural resources are
being depleted and the threat of environ-
mental disaster is escalating.
Our pattern of behavior and philosophy
of life urgently need a radical change of
direction.

Nils-Aslak Valkeapää dedicated his life
to the beauty of the natural world, and to
campaigning for a traditional way of life.
He used his art to promote and maintain
the ethnic identity of his people. A people
once driven out of its homeland and forced
to adopt the ways of different culture.

This intrigued me. I wanted to write
about someone who stayed true to his

heart in the face of adversity and preju-
dice.

Ari-Pekka Lahti

**What happens when you take a literary
wordsmith and a visual movement artist
and put them together somewhere far
in the north?**

You get a production jointly directed,
jointly driven, full of madness and wisdom.
One which, at its best, creates a fresh
approach. A balm for anyone thirsting
to be an artist, created out of the excep-
tional life and work of the Sami people's
national hero.

Hanna Brotherus

NILS-ASLAK VALKEAPÄÄ – ÁILLOHAŠ

23.3.1943–26.11.2001

KIRJAILIJA

Runoilija Valkeapää kirjoitti äidinkielellään saami, ja hänen teoksiaan on käännetty mm. norjaksi, ruotsiksi, suomeksi, englanniksi, unkariksi, saksaksi, ranskaksi, japaniksi ja fäärinkielelle. Valkeapään esikoisteos julkaistiin 1971. Valkeapään teoksia ovat mm. *Ruoktu Váimmus (Terveisiä Lapista, 1984)* ja *Beaivi, Áhčážan*, jolle myönnettiin Pohjoismaiden neuvoston kirjallisuuspalkinto 1991. Kuvaa ja runoa yhdistävä kirja on suomennettu nimellä *Aurinko, isäni* vuonna 1992.

ČÁLLI

Poehta. Čálli sámegillii. Lea jorgaluvvon moanat gielaide, sihke dáro-, ruota, suoma-, engelas-, ungára-, duiskka, franska-, japána- ja fearsullogillii. Su vuosttas girji ilmmai 1971:s, esseijagirji suomagillii *Terveisiä Lapista*. Oačču Davviriikkaid ráđi girjjálašvuoda bálkkašumi 1991:s *Beaivi, áhčážan* girjji ovddas.

AUTHOR

Poet. Valkeapää wrote in his mother tongue Sami and is translated into a number of languages, including: Norwegian, Swedish, Finnish, English, Hungarian, German, French, Japanese, and Faroese. His first book was published in 1971. Some of his translated books include *Ruoktu Váimmus* English translation *Trekways of the wind* (1984) and *Beaivi, Áhčážan*, awarded the Nordic Council's Literature Prize in 1991 and translated into English as *The Sun, my Father* (1977).

MUUSIKKO

Valkeapään ensimmäinen levy ilmestyi 1968. Hän joikasi, sävelsi ja lisäksi tuotti monien muiden saamenkielisten artistien musiikkia. Valkeapään runot ovat innoittaneet myös muita säveltäjiä. Seppo Paakkunainen, suomalainen muusikko ja säveltäjä on kirjoittanut sinfoniaateoksen, joka

perustuu Valkeapään joikumelodioihin. Teoksen nimi on *Sámi luondu gollerisku*.

MUSIHKKA

Juoigi, komponista ja buvttadeaddji/áittardeaddji. Vuosttaskearru ilmmái 1968:s. Lea maiddá buvttadan moanat juoiganskearruid eará Sámi artisttaiguin. Mánnga komposišuvnna leat dahkkon su divttaide. Seppo Paakkunainen, suoma musihkkár ja komponista, lea dahkan simfonia Áillohačča juigosiin, *Sámi luondu gollerisku*.

MUSIC

Valkeapää was a yoiker, composer and producer. His first record was released in 1968. He also produced many yoik recordings with other Sami artists. Many composers have been inspired by his poems. Seppo Paakkunainen, a Finnish musician and composer, has created a symphony based on yoik melodies by Valkeapää, entitled *Sámi Luondu Gallerisku*.

KUVATAITEILIIJA

Valkeapää perehtyi moniin eri tekniikoihin maalausten, piirrosten ja valokuvauksen parissa työskennellessään. Ku-

vanveistäjänä Valkeapää käytti usein luonnonmateriaaleja, puunrunkoja tai ajopuita.

Vuonna 1994 Valkeapää esiintyi Lillehammerin olympialaisten avajaisseremoniassa, ja olympialaisten virallisena nimikkotaiteilijana hänen työnsä olivat Lillehammerin lisäksi esillä näyttelyissä Atlantassa, Tokiossa, Barcelonassa ja Münchenissa.

Valkeapää oli Lapin läänintaiteilija 1978–1983 ja Maailman Alkuperäiskansojen Neuvoston Kulttuurikoordinaattori vuosina 1978–1981.

DÁIDDÁR

Dáiddabargguinis son geavahii mánnga hámi; sihke málema, foto-dáidaga ja tevdnema. Bácciid son dagai vuosttažettiin luondduvidá muorramáddagiin ja riehkis.

Jagiin 1993–1994 son bovejjuvui olympialaš dáiddárin Lillehammer Olympia-gilvvuid oktavuodas, ja juoiggai ge rahpandilálašvuodas. Ovdal Lillehammer gilvvuid, son galledii čuovvovaš gávpogiid dáidda- ja juoigankonserttain: Atlanta, Tokio, Barcelona, München, dasa lassin lágidi seammásullasaš doaluid Lillehammeris.

Valkeapää lei leana dáiddárin Lappi leanas 1978–1983, ja Álgoálbmogiid máilbmerádi kulturkoodináhtor 1978–1981.

ARTIST, FINE ART

As an artist Valkeapää used many techniques in his painting, photographic art, and drawing. In his sculptures he primarily made use of material from nature, e.g., tree trunks and driftwood.

He was engaged as an Olympic artist during the period 1993–1994 for the XVII Olympic Winter Games in Lillehammer, a role that included performance of the Olympic Welcome Yoik at the Opening Ceremony of The 1994 Winter Games. Prior to the Olympics, he had exhibitions and performances in the Olympic cities of Atlanta (USA), Tokyo (Japan), Barcelona (Spain), Munich (Germany), as well as during the Lillehammer (Norway) Olympics of 1994.

Valkeapää was county artist of Lapland county, Finland 1978–1983 and Culture Coordinator of WCIP, the World Council of Indigenous Peoples, a post he held from 1978–1981.

Valkeapää received many accolades for his works, among them the Nordic Council's Literature Prize for 1991 for the book *Beaivi, áhčážan*, the Prix Italia, the Radio Music Special Prize of 1993 (Rome, Italy), an honorary doctorate (Phil. D. honoris causa) from the University of Oulu (Finland) in 1994, and an Honorary medal in 1995 awarded by the Estonian government: Eesti Vabariigi, Valgetähe teenetemärk, the "White Star".

Lähde: DAT & Lásságámmi, Kaleandra doaimmahán: Harald Gaski, Rose-Marie Huuva,
Lásságámmi-vuodđudus ja Kristina Utsi, DAT

ÁILLOHAŠ – AURINGON POIKA

Illu ja ráhkisvuohta – iloa ja rakkautta – tervehti Áillohaš eli Ailu tavatessa.

Kotini on tunturissa – kaikki nämä tunturit – kirjoitti tämä paimentolaissaamelainen ja yritti selittää sitä suomalaisille – usein turhaan ja turhautuen.

Kotini on sydämessäni, ja kannan sitä mukanani, hän runoili kuuluisassa tekstissään, jonka hänen kuolemansa jälkeen Georg Buljo sävelsi ja Niko Valkeapää lauloi.

Sámi eatnan duoddariid hän joikasi Báron Paakkunaisen sovittamana, ja saamelaiset alkoivat nimittää sitä kansallisojukseen.

Koko perhe eli porosta, poro määräsi elämänkulun. Isä oli Käsivarren vanhoja saamelaissukuja, äiti naapurikunnasta Norjan puolelta. Myös Ailulla oli poromerkki ja omat porot. Mutta hänelle se merkitsi ristiriitaa: herkkyytensä vuoksi hän ei kyennyt tappamaan poroa. Hän siirsi porot taiteeseen.

Ailu rakasti sinirinnan laulua. Tämä Lapin satakieli,

saamelaisten kellolintu, oli hänen alter egonsa, sielulintunsa.

Kun Ruotsin Radio tilasi Ailulta sävellyksen, syntyi *Lintusinfonia*, joka palkittiin Roomassa Prix Italialla. Siinä sinirinnat laulavat, riekot nauravat ja joutsenet joikaavat ja siinä kirkuvat kymmenettuhannet merilinnut.

Jo nuorena Ailu halusi palavasti jakaa sen kauneuden kokemuksen, jonka pohjoinen luonto hänessä herätti, mutta miten sitä ilmaista, miten ikuistaa.

Luonto, linnut, elävän veden solina ja meren kohina olivat Ailulle elintärkeitä. Hän alkoi alkuperäiskansojen tavoin nimittää aurinkoa isäkseen, maata äidiksi ja tuulta veljeksensä.

Ailu oli synesteetikko. *Kun maalaan*, hän sanoi, *kuulen sen musiikkina ja sanoina, kun kirjoitan, minulla soi mielessä koko ajan ja näen värejä.*

Ailu ei käynyt taidekouluja, monen kirjailijan, kuvataiteilijan ja oopperalaulajankin tavoin hänellä oli pohjanaan vain yleissivistävä kansakouluopettajakoulutus, mutta avukseen hän löysi parhaita ammattilaisia. Reidar Särestöniemi opetti hänet maalaamaan, useat sibeliusakatemiaiset olivat hänen luottomuusikoitaan. Aina ei ollut onnea, tai onni kääntyi ja käänsi hänen suuntansa. Kustannustoimittaja hylkäsi Ailun romaanikäsitteilykirjoituksen ja tuli näin sysänneeksi hänestä runoilijan. Sydämistyneenä Ailu päätti suomen sijasta kirjoittaa vain saameksi, äidinkielellä, jonka kirjoitustaitoa Suomen koululaitos ei hänelle ollut antanut. Ailu selviytyi voittajana: 20 vuotta myöhemmin hänen pääteoksensa *Beaivi, áhččážan (Aurinko, isäni)*, sai Pohjoismaiden Neuvoston kirjallisuuspalkinnon, mikä harvoin on annettu Suomeen. Ailu oli Suomen saamelainen, lähes loppuun asti. Kulttuuri-skandaali syntyi, kun palkittua teosta ei

tuolloin löytynyt suomeksi. Suomalaisen vaikeasti jäsenyvä suhde saamelaisiin nousi pintaan, jälleen kerran.

Ailun merkkipaaluja oli myös hänen säveltämänsä musiikki Oscar-ehdokkaaksi yltäneessä Nils Gaupin ohjaamassa elokuvassa *Ofelaš (Tiennäyttäjät)*, jossa hän itsekin näytteli.

Ailusta tuli moninkertaisesti palkittu taiteen moniottelija ja kaksinkertainen kunniatohtori.

Matka lapsuuden kotaelämästä ja vuoden 1966 Joikuja -levystä Lillehammerin talviolympialaisten tervetuliaisojuukuun 1994 on mittava.

Lähtökohdat eivät olleet helpot. Saamelainen joiku oli varsinkin vanhemman väen ja uskovaisten tuomitsema eikä sitä saanut julkisesti esittää eikä ainaakaan kitaralla säestäää. Nuori Ailu uhmasi tabua ja kieltoja. Ailu lauloi ja joikasi,

jopa monissa kirkoissa, kotikirkosta New Yorkin Pyhän Pietarin kirkkoon. Sisarelle, perheenjäsenistä rakkaimmalle, hän runoili hautajaisvirteen saamen sanat.

Saamelaiset eivät lukeneet runoteoksia tulen loisteessa, eivät he ripustaneet öljyväritöitä kodan seinille. Eivät he tunteneet modernia teatteria, baletista puhumattakaan, mutta Ailu kirjoitti Helsingin Kaupunginteatterille libretton balettiin *Äiti Maa* (1979).

Koko elämänsä Ailu kirjoitti ja maalasi, joikasi ja sävelsi tavallaan yhtä ja samaa suurteosta, ylitystä Isä Auringolle ja Äiti Maalle. *Lintusinfonian* kansainväliseen levitykseen laaditussa esitteessä hän kutsui itseään auringon pojaksi.

Ailu konsertoi maailman suurilla estradeilla. Hän taisteli saamelaisten oikeuksista taiteen keinoin, rohkaisi esimerkillään ja omaperäisellä taideilmaisullaan.

Saamelaisena läänintaiteilijana hän oli aloitteen-

tekijänä saamelaisten omiin taidejärjestöihin ja hän ehti toimia myös Maailman Alkuperäiskansojen Neuvoston kulttuurikoordinaattorina.

Ailu oli tiennäyttävä. Hän oli sekä erakko että kosmopoliitti. Ihmiset eri puolilla maailmaa viehättyivät hänen persoonastaan. Ailu säteili karismaa. Saamelaisille hän on ikoni, myyttinen legenda. Norjassa hän on lähes kansallissankari.

Hänen maailmansa pysähtyi rajuun kolariin talvella 1996, mutta hän kuntoutui ja valmistautui toiveikkaana vielä uusiin tehtäviin. Toisin kävi.

Nils-Aslak Valkeapää kuoli palatessaan seitsemänneltä Japanin matkaltaan marraskuussa 2001, saatuaan juuri Norjan kansalaisuuden. Hän sai valtiolliset hautajaiset Norjassa.

Marjut Aikio, professori emer., tietokirjailija

ÁILLOHAŠ – BEAIVVI BÁRDNI

Illu ja ráhkisvuohta – buorástahtii Áillohaš deaivvadettiin

Mu ruoktu lea duoddaris – buot dat duoddarat – čálii dat johhti sápmelaš ja geahččalii čilget dan suomelaččaide- mángii duššás ja duššástuvai.

Mu ruoktu lea mu váimmus, ja dat johtá mu mielde – čálii son dovddus divttastis, masa su jápmima mángel Georg Buljo ráhkadii šuoŋa ja man Niko Valkeapää lávllui.

Áilu juoiggai *Sámi eatnan duoddariid*, man Báron Paakkunainen lei heivehan, Muhtin sámít álge gohčodit dan iežaset álbmotluohtin.

Bearaš elii bohccos, boazu mearridii bearraša eallima. Áillu áhčči lei Suomanjárgga boares sámisogas, eadni fas Norgga bealde ránnjágielddas. Áillu mearkkas ledje maid bohccot. Muhto dat buvttii sutnje váttisvuođa:

hearkkes olmmožin son ii sáhttán goddit bohcco. Son sirdii bohccuid iežas dáidagii.

Áilu lei synestetihkkár. Son dajai: *Go málen, gulan dan musihkkan ja sátnin, ja go čálán, oaivvis čudjet šuoŋat ja oainnán ivnniid.*

Girjiinis *Beavi*, áhčážan Áilu oaččui Davviriikkaid Ráđi girjjálašvuođabálkkašumi, mii háreve lea addon Supmii. Áilu lei Suoma sápmelaš measta eallima loahpa rádjai. Kulturskandála šattai go bálkkašuvvon girji ii dalle gávdnon suomagillii. Ná bođii fas oidnosii, man váttis ášši sámialbmot lei suomelaččaide.

Okta Áillu oláhusain lei maiddái musihkka, man son dagai Nils Gaupa filmii *Ofelaš*, mii beasai Oscar-evtohassan ja mas son iešge čájáhalai. Áillus šattai mángga geardde bálkkašuvvon dáiddár ja guovttegeardásaš gudnedoavttir.

Oppa eallináiggi Áilu čálii, málii, juoiggai ja bijai šuoŋaid rievtti mielde ovtta ja seamma stuorabargui, Áhčči Beavvi ja Eadni Eatnama máidnumii. *Loddesinfoniija* gihppagis, mii juhkkojuvvui miehtá máilmmi, son gohčodii iežas beavvi bárdnin.

Áilu lei ofelaš. Son lei aktoealli muhto lei maddái kosmopolihtta. Olbmot birra máilmmi liikojedje su persovdnii. Áilu suonjardii karismma. Sápmelačcaide son lei ikona, myhtalaš legenda. Norggas son lea measta našunála sáŋgár.

Nils-Aslak Valkeapää jámii skábmamánuš 2001 go son lei boahtime čihččet Japana mátkkis. Son lei jur easka ožžon Norgga riikkavulošvuoda. Sutnje ordnejuvvui stáhtalaš hávdadeapmi Norggas.

Marjut Aikio

ÁILLOHAŠ–AURINGON POIKA

My home is in my heart and I carry it with me, wrote Valkeapää, known as Áillohaš among the Sami, in a famous poem.

His whole family made their living from reindeer herding, where the reindeer determined the way of life. His father belonged to one of the old Sami families in Enontekiö in northwest Finland, his mother was from the neighbouring community on the Norwegian side. Áillohaš also had his own reindeer. But this was a conflict for him: because of his sensitivity he could not kill a reindeer. So he transformed the reindeer into his art.

Áillohaš loved the song of the bluethroat. This nightingale of Lapland, the bellbird of the Sami, was his alter ego, the bird of his soul. When SR (Swedish Radio) commissioned a composition from him, *Lintusinfonia* (Bird Symphony) was born. In this work the bluethroat sings, the grouse laughs and tens of thousands of seabirds caw. It was awarded the Prix Italia in Rome.

Already as youth Áillohaš felt the need to share his own experience of beauty evoked by arctic nature. The nature, the birds, the trickle of living water, the rumbling of the sea, all were vital to him. In the tradition of indigenous peoples he called the sun as his father, the earth as his mother and the wind as his brother.

Áillohaš was a synesthete. He said "*When I paint, I hear music and words, when I write, it is constantly playing in my mind and I see colours.*"

Áillohaš was awarded the Nordic Council's Prize of Literature for his book *Beaivi, áhččázan* (*The Sun, My Father*), an award very seldom given to Finnish writers. Áillohaš was a Finnish Sami almost to the end of his life. It was a cultural scandal when the book for which he won the prize was not published in Finnish. The incident showed clearly how difficult the Sami issue was to the Finnish people.

Áillohaš also made many achievements in the field of music. He composed the music as well as acting in Nils

Gaup's film *Ofelaš (Pathfinder)*, which was nominated for an Oscar as best foreign language film in 1987. Áillohaš received many awards for his works as an artist and was given an honorary doctor's degree twice.

It can be said that all Áillohaš wrote, painted, performed and composed through his life was a variation on one theme: *My Father the Sun, My Mother the Earth*. In the booklet designed for the international distribution of *Lintusinfonia (Bird Symphony)* he called himself the son of the sun.

Áillohaš was a pathfinder. He was a loner but he was also a cosmopolite. People he met all over the world were charmed by his personality. Áillohaš had a radiating charisma. To the Sami people he was an icon, a mythic legend. In Norway he was close to being a national hero.

His world came to a halt in a violent car crash in the winter of 1996, but he recovered and began to prepare for new assignments with renewed optimism. But it turned out differently. Nils-Aslak Valkeapää died in November 2001 on his return from his seventh trip to Japan, just after receiving Norwegian citizenship. He was given a state funeral in Norway.

Marjut Aikio

ja kun kaikki on ohi
ei kuulu enää mitään
ei mitään

ja se kuuluu

Mun vuolggán dál
vuoi boadášin

Manan guhkás
vuoi lahka livččen

Ruoktu váimmus 1985

Trekways of the wind 1994

Jorgalan / Translated by Harald Gaski, Lars Norsdröm, Ralph Salisbury

I leave now
to return

Travel far
to be close

JOIKUT LUOĐITYOIKS

Sámi Eadnan Duoddariid

- Áillohaš

Áillohaš:n henkilöjoiku **Áillohačča**

luohti Personal Yoik of Áillohaš

- trad.

Vanhin joiku **Boares luohti** Old yoik

- Ailloš

Hääitku **Moráš luohti** Wedding

lament ▪ Mary Sarre

Govádas ▪ Áillohaš

